

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ХОРЕОГРАФІЇ ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА**

**ПОНЯТТЯ «МОДЕРН» ЯК ЯВИЩЕ У СВІТОВИХ ІСТОРИКО-
КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСАХ**

тези лекцій – 2 год.

для студентів V курсу з дисципліни «Теорія і методика балетмейстерської
діяльності»

«Сучасні напрямки танцювального мистецтва»

Другого (магістерського) рівня вищої освіти
За спеціальністю 024 «Хореографія»
Галузі знань 02 «Культура і мистецтво»
Кваліфікація: магістр хореографії
Освітньо-професійна програма – Хореографія

Розробила:

викладач Мартинюк О. В.

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

на засіданні кафедри хореографії та мистецтвознавства

Протокол № 1 від «31» серпня 2022 р.

Зав. кафедри: проф., к.п.н. _____ Сосіна В. Ю.

ЛЕКЦІЯ № 1.

План:

1. Термін «модерн».
2. Використання терміну «модерн» у різних історичних епохах.
3. Ідеї «модерністських» напрямків образотворчого мистецтва.

Термін «модерн» (сучасний) походить від латинського *modo*, що означає «нещодавно». Використовується для позначення різноманітних історичних епох, котрі є аналогічними у контексті оновлення. Також терміном модерн характеризують період розвитку європейського мистецтва початку ХХ ст. та безліч різноманітних художніх стилів.

Для кращого розуміння даного питання необхідно ознайомитися із поняттям «історична епоха». Відповідно до загальноприйнятого визначення поняття «історична епоха», що значить певний період розвитку людства, усі етапи якого характеризуються деякою спільністю філософських, релігійних та політичних ідей, наукових уявлень, психологічних особливостей світосприйняття, етичних та моральних норм, естетичних критеріїв життя. Усі фактори складаються із уявлення людини про конкретну «картину світу», у відповідності до якої індивідуалізують одну епоху від іншої. Історія людства розрізняє наступні історичні епохи: Первісна епоха, епоха Давніх віків, Античність, Середні віки, епоха Відродження, епоха Просвітництва, Новий Час.

Уперше термін «модерн» з'явився у добу пізньої Античності, коли християни того часу назвали себе модерними (*moderni*, тобто новими) на відміну від язичників, яких вони називали античними (*antiqui*, тобто древні). У цьому значенні модерн – це вік християнства.

Поворот історії знову набуває актуальності в епоху Відродження, періоду творчості Ф. Петрарка, Дж. Вазарі, де застосовується вираження «модерний вік». В ідеології Просвітництва модерн є своєрідним проектом

розвитку культури зі своїм світосприйняттям. Головний зміст якого – максимальний розвиток раціональних засобів мислення та соціальної організації як шлях до звільнення від ірраціональності міфу, релігії, забобонів, свавілля влади, ідеї прогресу, прагнення до однієї універсальної інтерпретації буття.

Також модерн ототожнюється із епохою Новітнього часу та є синонімом новоевропейської культури. Саме у цей час формується індустріальний, тобто сучасний тип суспільства. Термін модерн ми будемо використовувати саме у цьому контексті.

Таким чином під поняттям модерн можна розглядати, по перше, індустріальний (сучасний) тип суспільства і культури, яка сформувалась до XVII-XVIII ст., та розвивалась у XIX та в першій половині XX ст. По друге, типовий для цього періоду модус творення культури.

Модернізація суспільства мала неоднозначні наслідки для розвитку культури. З однієї сторони були створені небували можливості реалізації індивідуальних життєвих проєктів, з іншої – це обернулось історично обумовленим протистоянням людини і суспільства, викликаним послабленням групових цінностей. Теоретично це усвідомлюється у формі протистояння цивілізації і культури, й констатації кризового стану остатнього. Постановка даних проблем сформулювалась у XX ст., у той час як остаточно реалізувались тенденції розвитку суспільства модерну. Представники Просвітництва були впевнені відносно необмежених можливостей розуму, котрий реалізувався у політиці (ідея абсолютної монархії), філософії (на думку І. Канта, філософ – це «законодавець», що диктує правила роботи людського розуму), мистецтві (класицизм). Прагнення до впорядкованого буття виявилось також і у новоевропейській культурі світу як основі самоусвідомлення цієї культури. Перша третина XX ст. характеризується створенням культурологічних концепцій, у яких були відтворені із однієї сторони, ситуація кризи, невизначеності та невпевненості у майбутньому, а з другої – надовго визначивши напрям і

характер інтелектуальних та художніх пошуків, які із часом сформувались у художні стилі та напрямки мистецтва.

Створення найбільш вагомих, історичних художніх стилів визначається внутрішньою логікою розвитку мислення людини, певних засобів бачення світу, усвідомлення якостей простору та часу, у яких живе та діє конкретна людина за даних історичних, географічних, соціальних умов.

Найбільшого поширення у використанні термін «модерн» набув на межі XIX – XX ст. Ним був означений період розвитку європейського мистецтва, а також безліч різноманітних художніх стилів та течій цього періоду. Відтак, можемо дати певну характеристику даних стилів, які отримали назву «модернізм».

Модернізм – загальна назва художніх тенденцій, течій, шкіл і діяльності окремих майстрів XX ст., що відмовились від традиційного мистецтва та сприймають формальний експеримент основою свого творчого методу. У даному сенсі це теж саме, що й авангардизм, формалізм, які протиставляються академізму. Течії образотворчого мистецтва найбільш яскраво відтворюють основні ідеї, що вплинули на формування нового напрямку у хореографії, а саме: імпресіонізм, експресіонізм, футуризм, абстрактивізм, авангардизм.

Наприкінці XIX століття з'явилась нова течія модернізму – імпресіонізм. Він уособлював абсолютно новий погляд на мистецтво, він був протилежністю реалізму, натуралізму та неокласицизму. У перекладі з французької *impression* означає враження, тобто основна задача митця не передати реальність такою, як її прийнято сприймати, а відтворити суб'єктивне бачення, створити неповторне враження, здатне надихнути спостерігача. Імпресіонізм зародився у Франції. Роботи групи молодих художників, що представляла новий мистецький напрям, не захотіли виставляти у художньому салоні, критики висміювали їх, публіка не сприймала. Проте з часом імпресіонізм увійде в мистецтво абсолютно

рівноправно на рівні з експресіонізмом, футуризмом, кубізмом та багатьма іншими напрямками модернізму. Представниками імпресіонізму в живописі є Клод Моне, Едуард Мане, Каміль Піссаро. Згодом імпресіонізм проявився і в літературі.

Для імпресіонізму не так важливо, що зображено на малюнку, але важливо як зображено. Імпресіоністи одні з перших почали малювати на повітрі, не допрацьовуючи своїх робіт у майстерні. Художній напрям імпресіонізму базується на фіксації вражень, спостережень та співпереживань.

Експресіонізм, з французької – *expressionisme*, з латинської – *expressio* (вираження), що прагне поєднати протилежне, містить символи гротеску та фантастики. Термін експресіонізм був уведений у 1911 році Х. Вальденом, видавцем журналу «Штурм». Німецькі художники у міжвоєнний період, з великою силою виражали почуття відчаю, незгоди та протесту проти довколишньої їх дійсності, що доходило до справжнього трагізму вкрай загострених експресивних формах. Німецькі експресіоністи для найбільшого «вираження» стали використовувати спрощені, примітивні форми. Вони демонстрували інстинктивні перебільшення форми у чуттєвому сприйнятті, що імпульсивно переносили на площину (художники груп «Міст» та «Синій вершник»). Експресіоністи стверджували, що мистецтво – це абсолютна свобода, подолання усіх упереджень та умовностей, насамперед, моралі, натуралізму та ідеалізації дійсності, що означає розділення зовнішньої та внутрішньої реальності, відтак реальність має таку форму, яку надає їй об'єкт, що її відчуває.

Футуризм, з французької – *futurisme*, з латинської – *futurum*, що означає майбутнє. Перший маніфест футуристів був опублікований у 1909 році в Парижі італійським поетом Ф. Марінетті. Італійські художники-футуристи намагались у своїх картинах зобразити прискорення темпу життя та індивідуалізацію середовища як ознаки нової майбутньої ери, тому звідси походить назва течії.

У своїх творах художники цього періоду намагались передати рух як незакріплену мить, як динамічне відчуття. Їх основна ідея полягала у розумінні довколишнього, як такого, що постійно рухається, біжить, швидко трансформується, відтак – предмети збільшують свою чисельність, деформуються, переслідуючи один одного. Живопис футуристів характеризується абсолютизацією руху, що відтворюється у примітивних засобах передачі руху на площині шляхом сполучення різних його фаз за принципом мультиплікації. Філософія Ніцше, Бергсона, культ сили і особистості художника – одна із основних характеристик італійського футуризму, яка набуває політичного забарвлення. У мистецтві футуризму організм перетворюється на механізм, художня творчість – у технічну естетику, людина у машину.

Абстракціонізм, із латини – *abstrahctio*, що означає відсторонення. Тенденція художнього мислення до абстрагування, відсторонення зображувальних образів від конкретних матеріальних об'єктів. Абстрагування – це відсторонення від дещо важливих, випадкових з точки зору сприйняття художником ознак об'єкту із метою знахідки суттєвих, найбільш загальних, універсальних ідей. В абстракціонізмі ХХ ст. можна виділити дві основні течії: *1-абстрактний експресіонізм* (лінія Кандинського) – перехід від окремого до цілого з послідовним відстороненням від конкретності зображувальних форм із метою найбільшої експресії, переживання; *конструктивний геометризм* (лінія К. Малевича) – конкретизація загальних абстрактних ідей в геометричних формах. Авангардизм, з французької означає передовий загін – умовна назва усіх новітніх експериментальних поглядів, концепцій вираження. Експресія – якість найбільш гострої максимально-яскравої виразності художнього образу, що часто приводить до деформації, динаміки екзальтації, надлому у різних течій, шкіл чи творчості окремих художників. Тенденція заперечення традицій, експериментальний пошук нових форм та шляхів творчості, які виявляються у найрізноманітніших художніх течіях.

Це поняття є протилежним до академізму.

Отже, аналізуючи багатовекторність поняття «модерн» ми можемо виявити загальну рису, яка об'єднує усі вищеназвані характеристики даного явища – це тенденція до постійного оновлення, яка набула найбільшої потужності у новоєвропейській культурі кінця ХІХ початку ХХ ст. та вилилась у створення безлічі нових стилів та течій.

Питання до лекції:

1. Охарактеризуйте поняття «модерн».
2. Що ми розуміємо під поняттям «історична епоха»?
3. Які історичні епохи розрізняє історія людства?
4. Модерн у новоєвропейській культурі.
5. Дайте визначення поняттю «модернізм».
6. Що таке Експресіонізм і звідки він з'явився?
7. Що притаманне Футуризму?
8. Дайте роз'яснення поняттю Абстракціонізм.
9. Що таке Авангардизм?
10. Поясніть поняття Імпресіонізм.